

Ana Ludușan s-a născut în satul Vâlcele, comuna Feleacu, județul Cluj. Absolventă a Facultății de Filosofie a Universității Babeș-Bolyai, Cluj. Doctorat în sociologie la aceeași facultate. Lector asociat la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială UBB Cluj. Coordonează Liga Apărării Drepturilor Omului (LADO), filiala Cluj, din 1998. A publicat în: „Observator Cultural”, „Steaua”, „Apostrof”, „Timpul”, „Familia”, „Revista 22”, „Provincia”.

Pe lângă cărți tehnice și articole de specialitate a publicat și: *Micul Stalin*, roman politic nominalizat la premiul Editurii Univers, la concursul de debut în roman din anul 1998, de un juriu format din Mircea Martin, Ileana Mălănciou și Gabriela Adameșteanu. A apărut la Editura Seso Hipparion, Cluj-Napoca, 1999; *Zin Zin*, roman, Editura Institutul European, Iași, 2010; *Proștii*, roman, Limes, Cluj-Napoca, 2010; *Maruca*, Limes, Cluj-Napoca, 2013.

Ana Ludușan

FATA DIN COPACI

Postfață de
Ștefan Borbély

LIMES
2021

se întoarce subit, cu fața, înspre cea care o mântuiește, promițând s-o urmeze negreșit și să devină mai bună. Ideea e sublimă într-un regim intelectualizant, ipotetic, dar improbabilă sub aspectul concret, al plastilinei sociale versatile, ceea ce m-a făcut să mă gândesc la *Viridiana* lui Buñuel, film pe care, sunt aproape sigur, și autoarea îl apreciază.

Ștefan Borbély

CUPRINS

La batoză	15
Urgia - La Cotul Donului - Salvarea	24
La porțile cerului - Februarie 1995	30
În curtea mea din centrul orașului	34
Nastasia - Petruț	37
Cântecul Mariei	52
În tranșee	60
Maria	63
Stela sau Calea tăietorului de lemne din taigaua rusească	68
Acasă	81
Președinte de colectiv (CAP)	102
Venirea de apoi	107
La Drapelul Roșu după mătase	120
Stela și geografia norilor de pe cer	151
Vasile și Niculae	168
Petruț	175
Pionieră înainte de vreme	182
Casa Albă	185
Să vedem ce vă poate căpșorul ăsta frumușel ...	189
Noaptea de Înviere	193
Duminica mea norocoasă	210
Nunta Nastasiei	218

Doctorul Popescu	227
Brânza telemea și lebedele de pe lac	242
Dă-mi, Doamne, putere să îndur	246
Gaura din gardul de sârmă ghimpată și căciula brumărie a Directorului Tehnic	248
Turul fabricii: cazanul de țuică, muncitori toropiți și fetișcane de bani gata	258
Laptele acru de la Mera	269
Proprietară de ruine	272
Proprietară de iluzii	274
Proprietară de ruine	275
În Valea Plângerii	277
La priveghi	285
Fata noastră din copaci și frații ei nădușiți	333
În Peștera Ursului	335
„Proprietara de iluzii” (Ștefan Borbély)	341

dintre frați; este și cel mai zvăpăiat, cu cele mai multe prostii la activ, dar și cu note bune la învățătură, „nu se răstește la nimeni, nu comentează poruncile babacilor, se execută la toate, de parcă o trimit la borcanul cu miere”. De când merge și ea la școală, stă cu nasul în cărți, ori de câte ori nu are de făcut vreo treabă prin casă. Frații nici nu o mai cheamă pe nume, îi spun direct „tântălaie”, chiar și în prezența părinților. Bunica dinspre tată îi mai ia apărarea, dar cei mari sunt atât de înglodați în treburi, că nu au timp să se bage în ciondănelile copiilor. Cum să o creadă întreagă, când pe ea nu o interesează cu ce este îmbrăcată ori încălțată, nu o interesează ce mănâncă, o interesează doar munca pe care o face, cărțile și culcușurile din copaci, ascunzătorile ei. „Stă ca proasta ore în șir și se uită la cer. Când te apropii de ea, se sperie, de parcă o trezești din somn cu lovituri de bici”, explică Niculae celorlalți frați de ce n-o are la inimă pe Stela.

Stela stă în colțul ei și privește cum frații ei sar în paiele din gârliciul pivniței. Soarele cald de primăvară îi mângâie obraji. Închide ochii, se bucură de căldura soarelui și își imaginează că este în rai. Zarva stârnită de cei patru frați se îndepărtează, rămâne doar lumina, căldura soarelui și filmul din mintea ei. Se vede în Pârâul Doamnei, cu picioarele goale scufundate în pietrișul văii, apa mătăsoasă îi mângâie picioarele, ea caută raci în scobiturile din malul abrupt. Câțiva pești, de mărimea unui deget de-al ei de la mână, sar deasupra apei și dispar în următoarea secundă în prundișul văii.

La batoză

Stela cară cu greu straița cu mâncare, pe care trebuie să o ducă la batoză, unde tatăl ei împreună cu Niculae, Vasile și Nastasia așteaptă să intre la rând la treierat. E mijlocul lui iulie și arșița zilei a aprins aerul. Deși a luat-o peste deal, ocolind ulița care străbate satul de-a lungul, prin care, acum, la amiază, treci ca prin focurile iadului, crezând că pe coamă va simți un fir de vânt, atâta cât să nu leșine de zăpușeală, își dă seama că aerul te pârjolește și aici, ca și în inima satului, unde aerul stă bălțit peste oameni și case. Se uită de-a lungul drumului și nu vede nici măcar o tufă unde să găsească o palmă de umbră, ca să își tragă sufletul. Mâinile i-au amortit, își simte doar încheieturile umerilor ca smulse de la loc, sub greutatea mâncării din straiță. Mama ei a făcut fasole cu ciolan afumat, cartofi răntăliți cu castraveți murați în moare mică, adică murați cu doar câteva zile înainte. Gura i se umple de salivă, gândindu-se la castraveții translucizi pe care mama ei i-a luat din vasul de lut și i-a pus într-un castron. I-a pus și ei din moarea de pe castraveți într-o ulcică. Când a dus-o la gură, a simțit stropi de moare pe față și pișcături pe limbă. Moarea i s-a scurs în măruntaie ca o alinare rece, acrișoară, dulce, aromată. A simțit pișcături și în creștetul capului. Mama i-a zâmbit blând și i-a pus o lingură mare de cartofi răntăliți pe o farfurie

de lut. Cartofii aveau o culoare roz, de la paprica pe care mama ei o făcea în fiecare toamnă, parfumată și ea. Cu iz de fum, cartofii răntaliți erau pufoși, iar uleiul de bostan se simțea ca o alintare pe limbă. A mâncat încet, cu dorința de a simți fiecare înghițitură de cartofi cum îi mângâie măruntaiele, precum și acreala răcoroasă și sifonată a fiecărei sorbituri de moare de pe castraveți. Mama ei i-a pus încet palma pe umăr și i-a zis:

– Trebe să te grăbești, că și ceilalți sunt morți de foame.

Se uită la peteica (plasă din fir de cânepă) în care e pusă oala de lut și în care mama ei a pus fasolea cu ciolan, o cratiță mare, plină doldora de tocană de cartofi și castronul plin de castraveți într-o straiță. Mama se uită la ea și înțelege:

– Știu că e greu pentru spatele tău crud, ești doar un copil, dar nu pot împărți povara într-o desagă, nu ai ajunge nici cu jumătate de zeamă la batoză. Nu îmi văd capul de treburi, până diseară trebuie să mai ghicesc ce să pun pe masă. Când nu mai poți... mai lași jos, draga mamii.

Și cu asta, mama ei a trecut peste pragul tinzii, pierzându-se în aerul fierbinte de afară. Aveau în poiată zece viței de hrănit, la toamnă vor vinde vițeei și vor lua încălzări pentru iarnă, pentru fiecare, petrol în lampă pentru următorul an și ceva zahăr pentru cozonaci, la sărbători. Din belșugul bunicului din partea mamei, care avea prăvălie, cazan de țuică și lăptărie, care mai avea parte și în batoză, împreună cu popa și dascălul, din toate astea, s-a ales praful și pulberea. Când o

întreba pe mama ei ce s-a întâmplat cu averea bunicului, de care a aflat doar din poveștile din casă, mama ei răspundea întotdeauna întorcându-i spatele: „O fost naționalizată”. Stela nu înțelegea ce înseamnă asta și insista cu întrebările. Când stăruia prea tare, mama ei se răstea la ea și îi spunea: „O să înțelegi când îi fi mare”. Ea, era mare și acum, putea să înțeleagă... dacă cineva dintre cei mari s-ar fi străduit să-i explice.

Stela se uită în zare, aerul tremură de arșiță, o doare fiecare mușchi al corpului, simte că, din moment în moment, o să se prăbușească în țărâna drumului. Trage aer în piept, se îneacă de fierbințeală, dar trebuie să ajungă la arie, orice ar fi. Își adună toate puterile, se gândește cât de greu le este părinților. Din frunțașii satului, au ajuns să robească singuri pe pământurile familiei, deoarece comuniștii nu-i lasă să angajeze oameni la lucru. Dacă ar face acest lucru, tatăl ei și bunicu' ar înfunda pușcăria. Pune peteica jos, își scutură mâinile, să i se mai dezmorească și să îi treacă durerea aceea ascuțită. Se lasă pe genunchi și își întinde șira spinării, ca să scape de durere. Va trebui să se gândească la ceva frumos, ca să poată străbate drumul până la arie, prin arșița care te trăsnește drept în moalele capului. Într-o mână duce oala cu supă de fasole cu ciolan, în peteică, în cealaltă duce cratița plină de cartofi și castronul cu castraveți. Cele două sarcini îi rup mâinile și șira spinării. Începe să îngâne un cântec, dar niciun sunet nu îi iese din gâtlej. Va trebui să recurgă la filmul ei din creier, dar există o primejdie

foarte mare să se împiedice, deoarece filmul o absoarbe cu totul și picioarele ei nu o să mai vadă drumul plin de gropi. Se poate trezi pe burtă, cu oala trântită în colbul drumului. Atât îi mai trebuie. Va trebui să se gândească la ceva care nu o absoarbe cu totul. Ce ar fi să se gândească la ce o să facă atunci când va fi mare? Nu-i trecuse niciodată acest gând prin cap până acum. Dar e un gând cât se poate de întemeiat, constată Stela. Ce o să facă când va fi mare? Nu-i vine nimic în minte. Acolo în mintea ei, acest gând se lovește de un zid. Nu vede și nu aude nimic, dincolo de ziua de azi. E o liniște de mormânt. Trebuie să se întoarcă cu gândul la ziua de azi, pe care o cunoaște și și-o poate imagina cum va arăta până la asfințitul soarelui. Va ajunge la arie, acolo o așteaptă tatăl ei, Vasile, Niculae și Nastasia, o să mănânce tot ce cară ea acum, o să se întoarcă pe aceeași arșiță acasă, o să ia coșarca și o să se afunde în lanul de floarea soarelui, după mâncare la viței. O să culeagă frunze de floarea soarelui, o să le pună în coșarcă și când aceasta va fi plină cu vârf, le va duce în iesle, unde cei zece viței așteaptă să le înfulece într-o clipită. Mama ei, de bună seamă, culege acum buruieni din lanul de porumb, ca să ducă hămesișilor de viței de mâncare și are de unde, volbura s-a îngărășat ca o găscă îndopată. Stela a ajuns pe buza ariei. Batoza huruie ca un animal pus să scuipe flăcări. În jurul ei, oamenii înoată într-un nor de colb. Văzuți de aici, mișcările acestora seamănă cu mișcările furnicilor în mușuroi. Nu mai are mult și va ajunge la ei. Arșița o sleiește de puteri, este ameuțită și parcă nu mai vede limpede. Pe măsură ce se apropie,

huruitul batozei devine din ce în ce mai asurzitor. Pe batoză, doi bărbați aruncă snopi de grâu pe platformă, de unde Nastasia, da, Nastasia, le taie legătorile și le aruncă în coșul batozei, în timp ce această dihanie le înfulecă snop cu snop. Stela se apropie, împleticindu-se. Nu-și mai simte corpul, o doare capul, parcă vede din ce în ce mai rău. Reușește să se așeze la umbra unui stog. Aproape a scăpat din mâini oala cu zeamă. Slavă Domnului, a ajuns cu bine. Cei doi bărbați, care aruncă snopi din stog pe platforma batozei, sunt chiar Vasile și Niculae. Înseamnă că au intrat ei la treierat. Când a plecat de acasă, mama i-a spus că doar mâine le va veni rândul la treierat. Stela și-a mai revenit, se ridică și se duce la batoză. Tatăl ei leagă sacii plini cu boabe de grâu și îi stivuește pe cântarul batozei. Se apropie, vrând să îl întrebe cât mai au de treierat, dar acesta strigă la ea:

– Pleacă, fată, de aici, pleacă, să nu am și alt necaz!

Se vede pe fața lui că e negru de supărare.

– Am..., încearcă ea să îi spună că a adus amiaza.

Tatăl ei răcnește la ea:

– Ți-am zis să pleci, atunci așa să faci!

Stela se uită cum curg boabele de grâu din gura batozei, ca niște mărgele aurii. Se uită cum oamenii se agită în jurul batozei, o vede pe Nastasia cum taie cu secera legătorile de la snopii de grâu și îi aruncă în gura flământă a batozei, aceasta înghite snop după snop, din ce în ce mai repede, oamenii se învârt din ce în ce mai repede, toată aria începe să se învârtă cu ea, odată cu

batoza, o greață îngrozitoare o îneacă, simte că nu mai are aer, dă din mâni după ajutor, aria... batoza... Nastasia... tatăl ei... se învârt odată cu aria, se întunecă, se întunecă din ce în ce mai tare, simte că moare.....

Se trezește plină de sudori reci, îi clănțane dinții în gură; tatăl ei o ține în brațe. Batoza a amuțit, zeci de fețe se holbează la ea. Tatăl le face semn din mână oamenilor să se îndepărteze. Se uită la ea, îi șterge sudoarea de pe frunte și o întreabă:

– Stai cu o muiere bătrână, până gătam de treierat? Trebe' să gătam, până nu vine ploaia.

Stela se teme că va aluneca încă o dată în moarte, dar știe că nu are de ales. Dă din cap a încuviințare. Din spatele tatălui ei, se apropie o femeie bătrână, mătăhăloasă, cu miros ranced. Tatăl ei oprește bătrâna la câțiva pași de ea și o încredințează pe Stela că Nastasia o va supraveghea de sus de pe batoză. Nastasia flutură secera spre ei, rânjind cu gura până la urechi.

– Stau cu ochii pe tine! strigă Nastasia de sus de pe batoză.

Aude huruitul batozei din nou și o vede pe Nastasia tăind voinicește legăturile de la snopi, zvârlind snop cu snop în gura batozei, fără să își ia ochii de la ea.

Stela închide ochii, încă mai simte greața cuprinzându-i stomacul ca în clește. Se trage cu greu mai înspre stogul de paie, ferindu-se de razele soarelui. Îl aude pe tatăl lor strigând:

– Ilie, du-te de adu niște apă rece de la fântâna din Valea Căpriorii! Oameni buni, să ne grăbim, că mintenaș vine urgia!

Soarele strălucește sălbatic, pe cer nu e niciun fir de nor, de unde știe tatăl ei că vine furtuna? Nu se mai aude decât huruitul batozei. Stela vede cu ochii minții boabele aurii de grâu cum se scurg în saci, îl vede pe tatăl ei cum leagă sacii la gură și îi stivuieste pe cântarul batozei. O aude pe mama ei: „Ai chinuit copiii, bărbate, ați strâns trizăci de clăi de grâu, o avere, da' cât din bunătatea de grâu i aduce acasă?” Stela aude un molfăit lângă ea. Deschide ochii și vede bătrâna cum se înfruptă din straița lor. Sângele i se urcă în vârful capului, se ridică, clătînându-se, și împinge femeia de lângă straiță. Din senin, se aude un tunet ca din mormânt. Vrea să facă câțiva pași, dar nu are destulă putere, se prăbușește din nou lângă stog. Nastasia dă disperată din mâni și strigă:

– Opriți batoza, opriți batoza!

Huruitul se oprește imediat și tatăl ei vine ca turbat către ea. O strânge în brațe, de să-i rupă coastele.

– Ce-i, fată, ce-i cu tine?

Se uită îngrijorat când la Stela, când la cer. Stela îi arată straița răvășită și arată cu degetul către femeia mătăhăloasă. Tatăl ei răcnește:

– Nastasie, vino de vezi de fată! Vasile, treci în locul Nastasiei! Niculae, dă-i să meargă!

Batoza începe să huruie din nou. Nastasia sosește, îmbujorată, lângă ea. De abia mai răsuflă. O bate pe umăr și se încruntă la ea:

– Ți-ai găsit când să faci figuri!

O strânge la pieptul ei și îngână: „Tântălaie, laie, umblă după ploaie” și o strânge din nou la pieptul ei.

Stela simte cât de tare o iubește pe bărbătoasa de Nastasia. Fata asta ar ține piept la o armată de husari, atât este de vrednică și de curajoasă. La fel de vrednică și de curajoasă precum este tatăl lor. Dar oleacă cam fudulă de minte. Ori prea nepăsătoare la greutățile prin care trec. Se aciuieste la pieptul ei, suspină și zice:

– Du-te sus pe batoză, da' ia și straița cu tine.

Se uită la femeia mătăhăloasă cum le pândește mâncarea. Nastasia ia peteica și straița, ca pe două pene de găscă și dispare după batoză. Alt tunet străbate de mai aproape. Înspre apus, cerul a devenit negru ca smoala. Dintr-odată, aerul a devenit rece. Îl aude pe tatăl lor:

– Oameni buni, o să bată gheața!

Batoza huruie ca apucată, Nastasia taie legăturile atât de repede, că nu-i poate urmări mișcările, cei doi frați aruncă snop după snop pe platforma batozei. Dintr-odată, strigă toți trei:

– Am isprăvit, am isprăvit! și se prăbușesc fiecare la locurile lor.

Îl aude pe tatăl lor strigând:

– Coborâți de-acolo și înhămați caii la căruță, e de rău!

Cei trei sar deodată de la locurile lor și dispar după batoză. Stela se simte înhățată de brațele vânjoase ale tatălui ei, care aleargă cu ea la căruță, o pune în dric, urcă pe scândura din față și dă bice cailor. Cei trei sar din mers în căruță, băieții de o parte și de alta a tatălui lor, Nastasia lângă ea. În coșul căruței, lângă ele, un sac de gozuri – așa le zice mama lor la grâul amestecat cu

semințe de ierburi,... gozuri. Nastasia tresare și întreabă răstită:

– Tată, da' atâta grâu ducem noi acasă, din treizeci de clăi de grâu?

– Atâta, zice aproape neauzit tatăl lor.

– Cum atâta..., doar nu o mers tot grâuțu' nost la stat..., tată?

Tatăl lor dă bice cailor, se uită spre apus – acolo cerul este negru ca smoala.

– Numai să nu bată gheața, că apoi să vezi foamete!

Tatăl lor se uită la cer. Stela nu îi vede fața, dar își dă seama cât este de supărat, după încordarea cefei.

– Nici la Cotul Donului, în inima războiului, nu o fost mai rău, zice tatăl lor și trimite o sudalmă către cer, plesnind zdravăn caii.

Tatăl lor nu înjură și nu bate animalele. Stelele încep să-i clănțane dinții, printre gene vede spatele încordat al tatălui lor, își dă seama cât de tare îl chinuie neputința de a ieși la liman. Își dă seama că sunt în mare primejdie. De la apus, vede urgia cum se apropie de ei. Închide ochii...